

זאש לאורך התעלה. נאצר חידש את מלחמת-ההתשה כי 8 במאוס 1969, יום לפני בואו של יארינג לירושלים. בדרך הטבע היתה תשומת-הלב של ממשלת ישראל מרותקת לנעשה בדרום. יתירה מזו, אמנם גולדה מאיר נבחרה כמועמדת מפלגת העבודה לראשות הממשלה ב-7 במאוס, אך לא הישבעה אלא ב-17 בנו. פורמאלית, לא כיהנה עדיין כראש ממשלה בעת ביקורו של יארינג בירושלים. ב-9 במאוס הגיש יארינג לשר החוץ אבא אבן שורה של שאלות, שבאמצעותן רצה לברר את עמדות ישראל כלפי החלטה 242. שאלונים דומים הוא הגיש גם למצרים, ירדן ולבנון.³ תשובותיה של ישראל נמסרו לו ע"י שר החוץ אבא אבן ב-2 באפריל. בדר"ח המזכיר הכללי של אר"ם נאמר כי תשובות הצדדים הותרו ללא שינוי את הפער בין עמדותיהם, ולא נוצר הבסיס לזימון הצדדים לשיחות. התשובות לא היו אלא חזרה על עמדות ידועות.

עם זאת, החלטת יארינג, בתום סיורו, להפסיק את מאמציו, לא נגרמה אך ורק בגלל התשובות המאכזבות שניתנו לו, אלא גם בגלל התפתחות אחרת. ב-3 באפריל החלו בני-ירדן שיחות בין ארבע החברות הקבועות של מועצת הבטחון (ארצות-הברית, ברית-המועצות, בריטניה וצרפת), ובמקביל - שיחות בין ארצות-הברית לברית-המועצות בוואשינגטון בענין המשבר במזרח התיכון. יחסו של יארינג לשיחות אלה היה מסויג ויתכן שראה בהן מכשול למאמציו. "הארבע" נאלצו לשכנעו, כי מאמציהן מכוונים לסייע לו. בין אם שוכנע ובין אם לאו, אין ספק שהגיע למסקנה שעליו להקפיד את שליחותו עד שיתברר גורל שיחות אלה. סיבה נוספת להפסקת מאמציו היתה חידוש האש בתעלה. יארינג הבין כי פקודת האש ניתנה מתוך כוונה לכפות על ישראל בכוח שינוי בעמדתה. מצרים חידשה את הלחימה משום שנכשלו מאמצי השכנוע הדיפלומטיים. תורם של מאמצים אלה יבוא כאשר הלחימה תשיג את מטרתה.

המלחמה לאורך התעלה נמשכה 17 חודשים וכל אותה עת היתה שליחות יארינג מוקפאת. השליחות חודשה רק בעקבות יוזמה מדינית אמריקנית בקיץ של 1970 (ר' פרק 6). במסמך הכתוב שהכינה ארצות-הברית נתבקשו מצרים, ירדן וישראל להודיע

בשלהי 1967, על יסוד החלטת מועצת הבטחון 242 מנובמבר 1967, המזכיר הכללי של אר"ם הטיל על שליחו המיוחד, השגריר גונאר יארינג, לפעול למען קידום הסכם בין ישראל למדינות ערב. כאשר הגיש יארינג תזכיר לשני הצדדים בפברואר 1971, השיבה לו מצרים באיגרת, ובה הכרזה על נכונותה לחתום על הסכם שלום עם ישראל, אם זו תיסוג מהשטחים הכבושים. הנשיא סאדאת רואה את ראשיתו של תהליך השלום המצרי בהכרזה זו. לפני כן, סירבה מצרים בעקשנות לחת התחייבות מעין זו. ממשלת ישראל בראשו-תה של גולדה מאיר נאשמת ע"י מבקריה, שלא השכילה להבין את המשמעות ההיסטורית של ההכרזה ולא הגמישה את עמדתיה נוכח המיפנה בעמדה המצרית.

זוהי כמובן האשמה תמורה ביותר וראוי על כן לבדוק את הנושא מתחילתו, בקיץ 1970. אפשר להסתפק בתיאור קצר של סיבוב קודם שערך יארינג בשבועות הראשונים לכהונת גולדה מאיר כראש ממשלה במאוס 1969. סיבוב זה היה האחרון לפני שהושע-תה שליחותו למשך חודשים ארוכים, והיזה המשך ישיר למגעים שהתנהלו באמצעותו בימי ממשלת לוי אשכול.¹

ממשלת אשכול נוכחה לדעת, עוד ב-1968, שנת פעילותו הראשונה של שליח האר"ם, כי למדינות ערב חסרה הנכונות להיכנס למר"מ משמעותי. הערבים דבקו בהחלטות פיסגת חרטום מ-1967 (ל"א מר"מ, לא הכרה, לא שלום") ותלו בישראל את הקולר של הקפאון שנוצר בעקבות סירובה "לכצע" את החלטת מועצת הבטחון, שבה ראו תחליף להסכם שלום וטענו שיישומה אינו מצריך מר"מ ובירוריי-תרי. כך אירע ששני הצדדים התרגלו, במהלך שנת 1968, לראות בשליחות יארינג פעילות דיפלומטית שיגרתית שאינה מצריכה הרבה יותר מאשר גיוס תושיה טאקטית. משהחל יארינג בסיבוב מגעים נוסף במאוס 1969, נתקל באדישות מצד ממשלת מצרים וישראל, שהסיבה לה היתה חידוש

שמן קיבלו עליהן את החלטת 242 ומכוננת לבצעה על כל חלקיה. בהתאם לכך ימונו נציגים לשיחות שיערכו בחסותו של השגריר יארינג "על-פי הנהל, במקומות ובמועדים שהוא ימליץ עליהם..." מלבד מתן הסכמה לחידוש השליחות, נתבקשו הצדדים להסכים להפסקת-אש לאורך התעלה, שאכן נכנסה לתוקפה אור ל-8 באוגוסט 1970. אך עד מהרה התברר שמצרים מקדמת מערך טילי "סאם-3" שלה מורחה לעבר התעלה, בניגוד להסכם הפסקת האש. הסעיף השלישי באותו הסכם חייב את הצדדים להימנע מלשנות בכל צורה שהיא את הסטאטוס-קוו הצבאי משני עברי התעלה, בעומק 50 ק"מ, ואסר על בנייתם או הכנסתם של מיתקנים צבאיים חדשים למרחב זה. ישראל הסכימה ליתר תנאי הפסקת-האש רק משהוכרר לה שההסכם כולל איסור הוות טילים לעבר התעלה.⁴ לנוכח ההפרה המצרית החליטה ממשלת ישראל על השעיית השתתפותה בשיחות יארינג עד שיבוטלו ההפרות. רק בסוף חודש דצמבר, בעקבות הבנה ישראלית-אמריקנית ומשלוח אמצעי התגוננות נגד הטילים מארצות-הברית לישראל, חזרה ישראל לשיחות.

ישראל ליוותה את הודעתה על שובה לשיחות בהזמנת יארינג לירושלים. ההזמנה הוגשה בשם שר החוץ אבן, אך היה מובן מאליו, והדבר נאמר לשליח, כי הוא יפגש גם עם ראש הממשלה החדש של ישראל. יארינג טרם נפגש עם גולדה מאיר ועדיין לא נפגש עם סאדאת. ראוי להעיר כי מראשית שליחותו הוא הסתפק במגעים בדרג שרי החוץ, ואם נפגש עם הדרגים שמעליהם היה זה כדי לצאת ידי חובת נימוסין. שאלה בפני עצמה היא מדוע הגביל את עצמו מלכתחילה לדרג שרי החוץ, שעה שהיה ברור כי ענין כה מכריע כהשכנת שלום בין מדינות ערב לישראל לא ייקבע אלא בדרג הגבוה ביותר (נשיא מצרים, מלך ירדן וראש ממשלת ישראל). לכאורה צריך היה יארינג לקדם בכרחה את ההזמנה הישראלית ולראות בה התפתחות חשובה והזדמנות להכיר את העמדות של ראש הממשלה החדש, אך במקום זה גילה אירצון בולט להיענות להזמנה. הוא החליט כי מגעיו יתנהלו בבני הארץ בני-יורק עם שגרירי ישראל ומצרים בנפרד, ומסגרת זו סיפקה

את כל מאוויי, משום מה. בתגובה על ההזמנה הסביר כי השעה דוחקת ונסיעה לירושלים כרוכה באובדן זמן יקר. היתה דרישה פנייה גם מצד ארצות-הברית כדי לשכנעו לצאת לדרך. לבסוף כאשר בא יארינג לירושלים, דחס את ביקורו לסוף שבוע (מיום שישי, 8 בינואר, בשעות אחר-הצהריים עד יום ראשון, 10 בינואר בבוקר). לאחד הישראלים גילה שהוא מניח שהערבים לא יתרעמו עליו יותר מדי על שנשט את מקומו הקבוע בניירורק, משום שיעדר ממנו במשך סוף-שבוע אחד בלבד. דברים אלה העידו על תפישתו את השליחות שהוטלה עליו, והיה עליהם לשמש אות אזהרה. היה ברור שסבלנותו פוקעת והולכת: כבר חלפו שנתיים מאז ראשית שליחותו ללא כל התקדמות, וכבר יותר מארבעה חודשים הוא ממתין בניירורק להתחלת השיחות עם ישראל. אך לא מן הנמנע, וזה אולי העיקר, כי הוא הגיע למסקנה כי אפשר ליישב את הסכסוך במהירות וכל דחייה היא הרת אסון.

מלכתחילה תפש יארינג את שליחותו תפישת מצומצמת ופורמליסטית. התפקיד שהוטל עליו הוגדר היטב: לפעול לביצוע החלטת מועצת הבטחון, שלדעתו כללה כל הנחוץ כדי לשמש בסיס להסדר, ונתר רק להבהיר כמה מניסוחיה. נראה כי באותו שלב, כבר היה נחוש בדעתו שאם יעלה בידו להביא את הצדדים לכך שיבחינו את הטעון הבהרה בתוך זמן קצר - הרי שהשיג את מטרתו, ואם ייכשל - יהיה זה סיום תפקידו. מכל מקום, בשני המקרים לא דרוש זמן רב ולא נודעת חשיבות לנהל.

גדעון רפאל, מנכ"ל משרד החוץ הישראלי באותה עת, מציין בזכרונותיו שהתנהגותו של יארינג בעת הביקור בירושלים ומי עוט תגובותיו הפליאה את הישראלים שנכחו בשיחות. רפאל התרשם שהשליח כבר חש עצמו מחוייב לנהל שונה לגמרי, שבו הפתיע את ישראל בדיוק חודש ימים אחרי ביקורו בירושלים.⁶

אם אמנם נכונה השערה זו כי יארינג בא לישראל כשדעתו נחרצת לנקוט במהלך מסוים, הרי הדברים שנאמרו לו בירושלים שכנעו אותו סופית לדבוק בהחלטתו. הובהר לו שוב כי ישראל שואפת למר"מ של ממש בינה למדינות ערב. ראש הממשלה ושר החוץ אמרו לו כי חשוב שמר"מ זה יתנהל באווירה רגועה, מבלי

שצד אחד יאיים על משנהו בחידוש האש. הפסקת האש שהארכה ע"י סאדאת בראשית נובמבר 1970 עמדה לפקוע ב-7 בפברואר 1971.

בירושלים נמסר ליארינג מסמך שפירט את מושגי היסוד של ישראל בענין השלום. סוכם כי המסמך לא יפורסם, אך הוא הודלף ע"י הערבים וראה אור בכתביהעת הפור-ערבי "ז'ן אפריק" (Jeune Afrique), המופיע בפאריס. בכך לא תמה פרשת הפרסום מים ע"י הערבים, שכן לאחר זמן מה פרסמו המצרים גם את איגרות התשובה שלהם ליארינג. מעשים אלה היו הפרה של ההסכם בדבר חשאיות חילופי האיגרות והעבירו את אווירת המגעים.

מלכתחילה תלתה ישראל תקוות מסוימות בשיחות יארינג המחודשות. היא העריכה שמצרים זקוקה יותר ממנה לפסק-זמן כדי להתאושש ממלחמת ההתשה ושהיא תרצה בוודאי להיות לוחית כשי-חות כדי להאריך את הפסקת-האש. האמון של ישראל כוונות מצרים, שכבר נפגע קשה בעקבות משבר הטילים, התערער עוד יותר בגלל פרסום האיגרת. מצד יארינג לא נעשה שום מאמץ להחזרת האמון. להיפך, הוא אף הגביר את חשדות ישראל כלפי מצרים בספרו למשלחת הישראלית בטרום העבירה למצרים, משום הכותרת של האיגרת הישראלית באר"ם שהוא נאלץ למחוק את שונאמר בה, כי היא מסר מ"ממשלת ישראל לממשלת מצרים באמצעות השגריר יארינג". לניסוח זה התנגדו המצרים בטענה שהם מנהלים מר"מ עמו ולא עם ישראל ועל כן אין הם מוכנים לקבל איגרות ישראליות. לתקרית זו, הנראית לכאורה פעוטה-ערך, היתה משמעות רבה בעיני ישראל, שרק בליה ברירה השלימה עם הסירוב הערבי לנהל עמה שיחות ישירות. היא התקשתה להבין מדוע אין הערבים נוהגים כ-1971 כפי שנהגו 22 שנים קודם לכן בעת המר"מ על הסכמי שביתת-הנשק, כאשר נערכו פגישות פנים אל פנים עם וכלי נציגי האר"ם. היא גרסה כי מחובתו של יארינג לעודד את הערבים לקיים עמה דר-שיח. עתה משנקבע כמנדט המחודש, שהוענק לו ע"י הצדדים עצמם ביולי 1970, כי עליו לזמן את נציגי הצדדים ל"דיונים שיערכו בחסר

תו", קיוותה ישראל שיארינג אכן יפעל בכיוון זה. השלמתו עם הסירוב המצרי לקבל מידין איגרת ישראלית בגלל כותרת, נראתה כויתור על המנדט המוסכם והמחוזק. לדעת ישראל, אפילו הפי-רוש המצומצם ביותר של ההגדרה "דיונים בחסותו" צריך היה לאפשר ליארינג לתבוע בתוקף מן המצרים לקבל את האיגרת כלשונה. היה זה למעשה ויתור על סמכות נהלית חשובה שהוע-נקה לו וכניעה לדרשה מצרית לחזור לנוהל שחוסר יעילותו כבר הוכח.

בעוד שכן נראו הדברים בעיני ישראל, הגיע יארינג - בעטייה של השתלשלות ענינים זו - למסקנה כי התהליך סטה מהמסלול הנכון ושעליו להחזירו לשם ע"י נקיטת יוזמה מיוחדת אשר כמנה לא נקט בעבר. בדיון-חשבון של המזכיר הכללי של אר"ם הוסברה לאחר מכן החלטתו בכך, שחילופי האיגרות הוכיחו לו שהצדדים הוסיפו לדבוק בעמדותיהם המנוגדות ללא כל תזוזה, על כן חש חובה לומר מה שנחנץ כווי להתקדם לקראת הסדר, וזאת עשה. הוא הציע שכל אחד מהצדדים יסול על עצמו התחייבות כלפי רעהו. ההתחייבויות יינתנו במקביל ובאורח סימולטאני. ישראל תתחייב לנסיגה עד לגבול הבינלאומי (המנדטורי) הישן ומצרים - תתחייב לחתום על הסכם שלום.

בהתאם לכך, העביר יארינג ב-8 בפברואר 1971 תזכירים זהים למצרים וישראל. בתזכיר נאמר:

"ישראל תתחייב להוציא את כוחותיה משטח מצרים הכבוש

ותיסוג עד לגבול הבינלאומי הישן בין מצרים למנדט

הבריטי על ארץ-ישראל, זאת על יסוד הבנה שהסדרים

משביע-רצון ייעשו:

א. לכינון אזורים מפורזים:

ב. להסדרי בטחון מעשיים באזור שארם אי-שיח' להבטחת

חופש השייט במצרי טיראן;

ג. להחלת חופש השייט בתעלת סואץ".⁷

ממצרים הוא דרש לחתום על הסכם שלום עם ישראל וליטול על עצמה, על בסיס של הדדיות, התחייבויות הנובעות ממצב של

שלום (סיום מצב המלחמה, הכרה וכיבוד הריבונות והשלמות

הטריטוריאלי ועוד).

צעד זה של יארינג שבא כחודש בלבד לאחר שהחל במאמצי החדשים, עתיד היה להסב קורת־רוח לקהיר ומפח־נפש לירושלים. ימים אחדים לפני הגשת תזכיר זה, כ־4 בפברואר 1971, הודיע סאדאת פומבית שהוא מאריך את הפסקת־האש בחודש ימים והיא תסתיים כ־7 במאוס. הוא הוסיף כי "המוזכיר הכללי (של האו"ם) וכל הקהילה הבינלאומית, חייבים עד לאותו מועד להשתכנע שיש התקדמות באשר לעיקר הבטייה ולא רק כאשר להיבטיה החיצוניים"⁸.

יארינג פעל איפוא הפעם בזריזות שלא היה רגיל לה, כנראה מתוך התחשבות בהכרחו זו של סאדאת ומתוך רצון למנוע את התחדשות האש במאוס. לעומת זאת, מנקודת־ראותה של ישראל, היה המהלך של יארינג בלתי־מוכן לחלוטין, שכן חלף חודש בלבד מאז ביקר בירושלים. המגעים אשר להם ציפתה ישראל עדיין לא התפתחו, וכל מה שקרה הוא שהצדדים החליפו כמה איגרות נרגזות באמצעות השליח. פעילות זו היתה רחוקה מלהיראות ממצה. לדידה של ממשלת ישראל נראה עדיין סיכוי מה לפתיחת פרק חדש בעזרת המגעים הללו בשל כמה סיבות:

א. הפעם היתה מעורבות אמריקנית ברורה בשליחות יארינג והפסקת־האש מאוגוסט 1970, היתה כלכלה מבית־הימצר שלה.

ב. שליחות יארינג באה לאחר שלב לחימה קשה ונראתה כרצויה צים של יארינג משקל שהיה חסר להם עד אז.

ג. מאז השעה יארינג את מאמציו, באביב 1969, חלו בישראל לצדדים שכן הם עצמם העניקו לה את המנדט המחוזק.

ובמצרים חילופים בדרג העליון. נראה הגיוני כי אפילו עובדה זו בלבד תתן תנופה מחודשת למאמצי השליח למשך זמן סביר עד שיתברר גורלן. תקופה בת חודש ימים, שבה לא נתקיימה אפילו שיחה אחת בין יארינג לנשיא המצרי החדש, לא נתפשה בירושלים כתקופה שבמרוצתה מוצה הסיכוי.

ירושלים הופתעה מהמהלך של יארינג משום שהכירה את שיטת עבודתו בעבר והיתה משוכנעת שאם מטעמים כלשהם יגיע למס-

קנה שעליו להכניס שינוי רדיקלי בשיטת מגעיו, הוא ימסור על כך מראש לשני הצדדים. זאת ועוד, מזכיר המדינה האמריקני הודיע במסיבת העיתונאים מ־29 בינואר, כי ארצות־הברית סבורה שעל המו"מ להתנהל מעתה על בסיס אקטיבי יותר, אולי על־פני תקופת זמן ממושכת, תוך חילופי־דעות בעל־פה בדיונים סגורים – ולא להיות כבולים לחילופי־דעות בכתב.

היה אפשר לפרש דברים אלה כמתן עצה ליארינג שלא להמשיך עוד בשיטת חילופי האיגרות. נראה סביר, שנוכח האכזבה שהנחית לה לו חליפת האיגרות של חודש ינואר, הוא אכן ינקוט בשיטה המומלצת ע"י רוג'רס ויעודד חילופי דעות בעל־פה.

חמורה עוד יותר מזה היתה דרך התחסותו בתזכירו – במפורש או כמעט במפורש – למרכיבים אחדים של הסכסוך שנודעה להם חשיבות עליונה בעיני ישראל:

א. מאז ראשית שליחותו ידע יארינג שישראל שואפת לשינויים בגבולה עם מצרים. לא נעלם ממנו, כי ישראל דחתה ב־1969 את תכנית רוג'רס בגלל הדרשה הכלולה בה לנסיגה לגבול המנדטורי הישן. קשה היה להניח כי הוא לא שם לב כי יוזמת רוג'רס במהזרהחה החדשה (ב־1970) כבר לא חזרה על תביעה זו. יתרה־על־כך, בראיון עיתונאי חשוב כ־1 ביולי 1970 אף דיבר נשיא ארצות־הברית מפורשות על הצורך ב"גבולות בני־הגנה" לישראל (defensible borders), בעת ביקורו בירושלים הוסבר לשליח האו"ם כי ישראל מצפה ממנו שישכנע את מצרים להסכים למו"מ על מיקום הגבול בין שתי המדינות. היתה זו אמנם משימה מועדת לכשלון בוודאות, אך גם המשימה לשכנע את ישראל להביע נכונות לנסיגה מלאה נזונה לגורל דומה.

ב. בדו"ח מאוחר של המזכיר הכללי של האו"ם⁹ נזכר פרט רבי־חשיבות שהיה ידוע בשעת המעשה לממשלות ישראל ומצרים אך לא לציבור הרחב. התברר כי בעת הגשת התזכיר לנציג הישראלי באו"ם מסר לו יארינג הבהרה בעל־פה (שהיתה מודפסת על גבי נייר נפרד), שפירשה את הפיסקה שדנה בנושא הרגיש של חופש השייט במפרץ אילת. היה בהבהרה זו כדי לבטל את הכתוב בתזכיר עצמו בדבר "הסדרי בטחון מעשיים" שיבטיחו את חופש

התזכיר עורך בממשלת ישראל תמיהות תמורות, הן מצד הנהלת
התזכיר התוכן. בחנית התזכיר העלתה, כי היא השמיט את הקרקע
מתחת לכל עמודותיה של ישראל. היא נדרשה לוותר על שינויים
כלשהם בגבול עם מצרים, להשלים עם החזרת "הסדר הישן" על
כנו בשארם א-שייח' ולהסתגל לרעיון שרצועת עזה תחזור לער-

בים.
יחכן שממשלת ישראל לא הבחינה באותה עת דיי-הצורך כי
במהלכו שגה יארינג משגה נוסף. צעדו לא התישב עם "היוזמה
המצרית החדשה" שעליה הכריז הנשיא סאדאת כאשר האריך את
הפסקת-האש בחודש ימים.¹¹

וכך נאמר בהכרזת סאדאת:
"אנו מוסיפים לכל מאמצינו, שמטרתם לפתור את המשבר,
יוזמה מצרית חדשה... אנו תובעים כי במשך תקופה זו של
הפסקת-אש (עד ה-7 במארס) תבוצע נסיגה חלקית של
כוחות ישראלים מהגדה המזרחית של תעלת סואץ - כצעד
ראשון בלוחזמנים שייקבע במגמה לבצע את יתר ההסד-
רים של החלטת מועצת הבטחון. אם הדבר יתממש במשך
תקופה זו נהיה מוכנים להתחיל מיד בניקוי הנתבי של
תעלת סואץ כדי לפותחה מחדש לשייט בינלאומי ולשרת
את כלכלת העולם.

אנו מאמינים שעל-ידי יוזמה זו אנו מעבירים את מאמצי
השגריר יארינג ממלים דרשמיות לצעדים מוגדרים לברי-

צוע החלטת מועצת הבטחון".

מגעים סודיים בענין ההסדר לפתיחת התעלה באמצעות ארצות
הברית (ר' פרק 8) החלו כמה שבועות לפני נאומן של סאדאת.
אפילו לא ידע יארינג בשעתו דבר על מגעים אלה, חייב היה לשים
לב לכך שנשיא מצרים כלל בנאומו הצעה מעניינת חדשה.
יתר-על-כן, הפוסקה בנאום סאדאת על העברת "המאמצים של
יארינג ממלים דרשמיות לצעדים מוגדרים" צריכה היתה לעורר
את יארינג לבקש מסאדאת הסברים, אפילו לא ראה בה ביקורת
אישית. טבעי היה אילו ניסה לברר למה מתכוון הנשיא המצרי, על
מנת ליישב בין מאמצי שלו המכוונים להשגת הסדר כולל - ולא

השייט. הגם שישראל שאפה לנוכחות בשארם א-שייח', בין אם
ע"י שינוי ריבונות בין אם ע"י סידור אחר (למשל, ע"י חכירת
האזור ממצרים למשך 99 שנים לפי הדגם שיישמו לגבי הבסיס
האמריקני בגוואנטנמו שבקובה), לא לכך נתכוון כנראה הנוסח
בתזכיר, שהיה גמיש דיו כדי לשמש בסיס למר"מ בין ישראל
ומצרים. לעומת זאת, ההכרה של יארינג צמצמה את מרחב
התמרון במר"מ עד לאפס מכיוון שצוין בה כי יש לפרש את כוונת
התזכיר להצבת כוח של אר"ם באזור שארם א-שייח'. וזו לשון
ההכרה: "אני מפרש כי אמצעי בטחון מעשיים באזור שארם
א-שייח' להבטחת חופש השייט במצרי טיראן, משמעותם הסדרים
להצבת כוח של האר"ם באזור למטרה זו". הבהרה זו שמה קץ אף
לציפיות הצנועות ביותר של ממשלת ישראל ממאמצי יארינג. היא
העריכה כל הזמן שבענין שינויי הגבולות הוא יתקשה לסגור את
הפער בינה לבין מצרים, אבל סברה כי לגבי הבטחת חופש השייט
- היה יסוד לאופטימיות זהירה. אפילו גורמים שלא גילו אהדה
לשאפותיה עשויים היו להבין כי בעיה זו שהיתה פעמיים (ב-1956
וב-1967) "קזוס בלי" (Casus belli), לא תיפתר על-ידי החזרה על
כנם של סידורים שלא עמדו במבחן ברגע המכריע. זכר הימים
הקשים שעברו על ישראל ועל העולם בימים שלאחר סגירת
המצרים במאי 1967, עדיין לא נמוג לגמרי והמודעות לצורך
למצוא פתרון אמין היתה עדיין חזקה. אין לדעת אם אמנם התכוון
יארינג למה שהיה כלול בהבהרתו, אך אם רצה להשאיר פתח
כלשהו למר"מ על ההסדרים במצרי טיראן הרי שנקט נוסח בלתי
מוצלח לחלוטין.

ג. יוס-יומיים לאחר שהעביר את התזכיר לישראל התפרסמה
ידיעה באחד העיתונים הישראליים¹² כאילו גילה שליח אר"ם
גמישות באשר לעתיד מעמדה של רצועת עזה. הידיעה התבססה
על כך שהתזכיר תבע מישראל להתחייב לנסיגה אל הגבול
הבינלאומי הישן ולא עורר את שאלת רצועת עזה הנמצאת מעבר
לגבול. כשהובאה הידיעה העיתונאית לתשומת-לבו של יארינג,
הודיע לנציג הישראלי באר"ם, שאין לפרש את תזכירו כאילו הוא
פוסק בענין עזה לטובת ישראל.

לנסיגה ישראלית מוגבלת מהתעלה - לבין ההצעה החדשה. קשה להניח שיארינג לא עקב אחר המתפרסם בעיתונות הישראלית, או הכללית, לא שמע כי לפני חודשים אחדים השליך שר הבטחון הישראלי, משה דיין, לחלל העולם רעיון בדבר פתיחת תעלת סואץ, כאמצעי להפגת המתחים ולביצור הפסקת-האש. הדמיון לכאורה בין רעיון זה¹² ליוזמת סאזאת צריך היה לעורר ענין רב אצל, משום שהיה זה יוצא-דופן לגבי מצרים לאמץ רעיון ישראלי, אפילו אם בתוך כך היא משנה אותו שינוי ניכר.

מנקודת-ראותו של סאזאת לא היה, כמובן, אסון בכך אם התעלה יארינג מ"יוזמתו החדשה". הנשיא המצרי יכול היה להתנחם בעובדה שהחזקיר של יארינג מכיל, לראשונה, הזדהות עם כל התביעות המצריות, דהיינו מאמץ את הפירוש המצרי של החלטה 242. ממשלת מצרים ידעה, ללא ספק, על ההברות שמסר יארינג לישראל בענין שארם א-שייח' ובענין עזה. ממשלת מצרים אשר ידעה בוודאי, כי בעבר לא סבר יארינג כי כוונת 242 היתה לכפות על ישראל נסיגה לקווי יוני 1967, שמחה על התפנית המוחלטת שחלה בעמדתו.¹³

הסיפוק שגרם תזכיר יארינג למצרים המרצים להקדים את ישראל בתשובתם. באיגרת מ-15 בפברואר 1971 הביעה קהיר נכונות לתת את ההתחייבויות הנדרשות ממנה, אך תבעה מישראל כמה התחייבויות בנוסף לאלה שהוצגו ע"י יארינג לישראל. ואלה הן:

- א. התחייבות לסגת לא רק מכל סיני אלא גם מרצועת עזה.
- ב. התחייבות ליישב את בעיית הפליטים בהתאם להחלטות או"ם.
- ג. הסכמה לכינון אזורים מפורזים שווים בגודלם משני צדי הגבול.
- ד. הסכמה להקמת כוח או"ם לשמירה על השלום בהשתתפות ארבע המדינות הקבועות של מועצת הבטחון (דהיינו, גם ברית-המועצות).

תמורת כל אלה היתה מצרים מוכנה לחתום על הסכם שלום עם ישראל. ברם, לאחר קביעה חיובית זו הוסיפה מצרים עוד פיסקה

בזו הלשון: "מצרים סבורה ששלום צודק ובר-קיימא לא יומש ללא ביצוע מלא וקפדני של החלטת מועצת הבטחון 242 ונסיגת כוחות ישראל מכל השטחים שנכבשו".

מצרים חרגה איפוא כתשובתה בנקודות מכריעות מהמסגרת שיארינג קבע בתזכירו. הוא תבע מישראל שתתחייב לנסיגה מסיני ואילו מצרים הכלילה גם את עזה. יארינג לא ביקש שום התחייבות בענין הפליטים, ואף העיר שבעיה זו תידון לאחר שיתחיל המו"מ על חוזה שלום. לעומת זה, תבעה מצרים מישראל התחייבות מ"מ"מ על חוזה שלום. בענין אזורים מפורזים חזר יארינג על הנאמר בהחלטת 242 בדבר כינונם ולא תבע להסכים מראש כי אזורים אלה יהיו בגודל זהה משני צדי הגבול. גם ענין כוח האו"ם לא הוזכר על ידיו. מצרים, לעומת זה, העלתה את שני הנרשאים הללו. מרחיקת-הלכת ביותר מכל דרישות מצרים היתה, כמובן, הדרישה לנסיגת ישראל מכל השטחים, דהיינו לא רק משטח סיני ועזה אלא גם מיהודה, שומרון ורמת-הגולן. היתה זו דרישה שיארינג נזהר מאוד מלהציגה בשלב זה.

על אף חריגות תמורות אלה תוארה התשובה המצרית כהיענות חיובית לפנייתו. המזכיר הכללי של האו"ם כתב בדו"ח שלו: "ברצוני לציין בסיפוק את התשובה החיובית שניתנה ע"י הרפובליקה הערבית המאוחדת [מצרים] ליוזמת השגריר יארינג".¹⁴

איגרת התשובה הישראלית נמסרה ליארינג ב-26 בפברואר 1971. ישראל הביעה בה את דעתה החיובית על נכונות מצרים לחתום על הסכם שלום והודיעה שהיא מוכנה למ"מ של ממש על כל הנרשאים הנוגעים להסכם שלום. אשר להתחייבויות שתבע יארינג ממנה נהגה ישראל בתשובתה פחות או יותר כמצרים. היא הודיעה מצד אחד על נכונות לקבלן אך מצד שני ססתה מדי פעם מן הניסוחים שנקט יארינג בתזכירו כאשר אלה לא ביטאו במדויק את עמדותיה שלה, או הגיבה על עמדות שהציגה מצרים כתשובתה ליארינג. כך, למשל, בענין הפליטים פירטה ישראל את עמדתה, אף שמלכתחילה נוח היה לה להניח לנושא עד לשלב הממשי של המו"מ, כמוצע בתזכיר יארינג. אך נוכח העמדה שנקטה מצרים

בענין לא ראתה ישראל מנוס מלהבהיר גם את עמדתה. גם ככמה נושאים אחרים סתה ישראל מתזכיר יארינג. למשל, במקום לומר "ביטול כל הסעות והמצבים של לוחמה" (Termination of all claims or states of belligerency) יותר: "החלטה מוצהרת ומפורשת להתיחס אל הסכסוך בין ישראל לרפובליקה הערבית המאוחדת כמחוסל סופית וסיום כל התביעות ומצבי המלחמה ופעולות איבה או לוחמה בין ישראל לרפובליקה הערבית המאוחדת".

אך כאשר נמתחה ביקורת על תשובת ישראל, התעלמה הביקורת מסטיות אלה והתמקדה בתשובת ישראל בנושא הנסיגה. ישראל לא נטלה על עצמה את ההתייכרות לסגת אל הגבול המנדטורי, אלא הכיעה נכונות לנסיגה "לעבר גבולות בטוחים, מוכרים ומוסכמים שייקבעו בהסכם השלום", והבהירה שהיא "לא תיסוג לקווים שלפני ה־5 ביוני 1967".

כאשר פורסמה התשובה הישראלית, היה מי שטען שניסוח התחייבותיה בצורה זו מהווה חריגה בגלל הוספת המשפט האחרון, וכי ישראל לא היתה צריכה כלל לנסח את עמדתה על דרך השלילה ולהדגיש את סירובה לנסיגה לקווי יוני 1967. נדמה שלטענה זו יאין יסוד. כל ניסוח שהיה מבטא נאמנה את העמדה הישראלית, היה נפסל ע"י מבקריה. אפילו היתה ישראל מתנה את נסיגתה בכינון גבולות "מוסכמים" (agreed), מבלי לפרש כוונתה, היו טוענים נגדה כי קביעת גבולות כאלה מחייבת מר"מ טריטוריאלי, ואילו תזכיר יארינג שולל לחלוטין אפשרות כזו.

מזכ"ל האו"ם, ששיבח את תשובת מצרים וראה בה היענות חיובית ליוזמת יארינג התיחס בהסתייגות לתשובת ישראל. הוא כתב:

"ממשלת ישראל טרם נענתה עד כה לדרישת השגריר יארינג בדבר מתן התחייבות להיסוג לגבול הבינלאומי של מצרים... אני קורא... לממשלת ישראל להמשיך ולדון בשאלה זו ולהיענות חיובית ליוזמת השגריר יארינג".¹⁵

כותב שר החוץ דאז אבא אבן:

"בכל זאת נדמה היה לי תמיד כי החלטתם של יארינג ושל

ארצות-הברית לראות בתשובת ישראל על התזכיר מן ה־8 בפברואר תשובה שלילית - בטעות יסודה... בחוכמה היה עושה יארינג אילו הדגיש בתגובתו לא את הפער שנותר עדיין אלא את המרחק שכבר גושר, צריך היה לנסות ולהבהיר, מה היקף והמניע של הסתייגות ישראל מנסיגה מלאה. כן היה עליו לתהות על הסיכוי לקרב את הכרזתה של מצרים על השלום אל מה שתוכל ישראל לקבלו. הוא בחר לראות בתשובות הראשונות של שני הצדדים את מעניהם הסופיים, ולא שם לב להצעתנו לקיים מר"מ.¹⁶

ארצות-הברית אימצה את התגובה המוטעית האת...¹⁶ בטבלה המצורפת לפתק זה מצויה השוואה מפורטת בין הנאמר באגרת מצרית זו, שזכתה לשבחי מזכ"ל האו"ם והשגריר יארינג, לבין התשובות המצריות ליארינג, שנתיים קודם לכן - במארס 1969, כטרם השעה את מאמציו לשנה ומחצה. התשובות המצריות ההן לא צוינו אז לטובה לעומת התשובות הישראליות. על שתיהן גם יחד נאמר שהן -

"היו בדרך כלל חזרה על עמדות שכבר הוצגו לפני יארינג בהודמנויות רבות מראשית שליחותו. הן הראו שקיימים פערים רציניים בין מדינות ערב וישראל, הן לגבי הפירוש להחלטת מועצת הבטחון והן כאשר לנהלים שיינקטו על מנת לתת תוקף ליישומה".¹⁷

השוואה בין התשובה של מצרים ליארינג ב־1969 ובין התזכיר שהוגש לו ב־1971 מראה כי קיימת זהות כמעט מלאה בין התשובות המצריות. הנקודה האחת היחידה שבה חל שינוי בעמדת מצרים נגעה לנכונותה לעשות הסכם שלום עם ישראל. בתשובות מצרים מ־1969 נאמר שמצרים תבטא את ההתחייבויות שתטול על עצמה במסמך חתום, שימוען למועצת הבטחון של האו"ם. מצרים עדיין לא היתה מוכנה או "להסכם של שלום".¹⁸

בספר זכרונותיו מצוין סאדאת בגאווה שהיא היה המנהיג הערבי הראשון, מאז 1949, שהיה לו האומץ להכריז הכרזה בדבר הסכם שלום עם ישראל.¹⁹ ממשלת ישראל לא התעלמה מחשיבות התפתחות זו ובהחלטת ממשלה מיום 20 בפברואר 1971 ציינה

בסיפוק דבר זה. עם זאת לא יכלה להתעלם מהעובדה שגבנות זו היתה משולבת בתביעה לנסיגה מכל השטחים ובפתרון בעיית הפליטים בהתאם לתביעות הערכיות המסורתיות ומתוך התעלמות מהמסגרת שקבע יארינג.

תגובתה של ישראל בי-1971 לא היתה בעצם שונה מתגובתה בי-1977, כאשר בא הנשיא סאדאת לירושלים ונשא את נאומו בכנסת. בשני המקרים ראתה כמובן ישראל בחיוב את הגבנות המצרית לחיות עמה בשלום, אך נאלצה לדחות את התביעות הערכיות הרגילות ולהציע פתיחה במו"מ ללא תנאים מוקדמים, בתקרה שכך תאפשר מציאת פשרות וגישור על הפערים. השוני בין 1971 ו-1977 היה, עם זאת, עצום. בארבע השנים שחלפו מאז מלחמת יום הכיפורים חתמה ישראל על שלושה הסכמים עם מצרים. האחרון שבהם, מספטמבר 1975, כלל הכרה בדבר אי-שימוש בכוח "לפתרון הסכסוך ביניהן ובמזרח התיכון". חודשיים אחדים לפני שנערך הביקור של סאדאת בישראל כבר נודע שנישיא מצרים נכון לא רק לשלום חזון פורמלי אלא גם לשלום שיכלול את ביטול החרם הכלכלי ויאפשר שייט חופשי בסואץ ובטיראן. לא כזה היה המצב בי-1971. כך, למשל, לא יכלה ישראל להתעלם מראיון סאדאת לשבועון "ניוזוויק" (כ-22 בפברואר 1971) שהופץ ע"י סוכנות הידיעות הרשמית של מצרים (סימו"ת) כבר בי-16 בפברואר 1971. התברר כי בנוסח הערכי של הראיון לא דיבר סאדאת על "חווה שלום", כפי שעשה בנוסח האנגלי אלא רק על "תנאי שלום". הקטעים בענין עצמאות מדינית, אי-פגיעה (inviolability) ומעבר דרך תעלת סואץ הושמטו לגמרי. בנוסח הערכי הזכיר סאדאת, כתנאי מוקדם ליישוב הסכסוך, את החזרת זכויות הפלסטינים.²⁰ עובדות אלה גרעו כמובן בעיני ישראל מחשיבות ההודעה המצרית באיגרת ליארינג שנמסרה כמעט באותו יום שנתפרסם הראיון עם "ניוזוויק" בערבית. בתשובתה ליארינג התעלמה ישראל מעובדות מדאגות אלה, ומבלי להטיל דופי בכוונות המצריות היא ציינה בסעיף האחרון של איגרתה:

"ממשלת ישראל מאמינה כי עתה לאחר שהרפובליקה הערבית המאוחדת הכיעה באמצעות השגריר יארינג את

גבנותה להיכנס להסכם שלום עם ישראל, ושני הצדדים הציגו את עמדות היסוד שלהן, הם צריכים להמשיך במו"מ בצורה מפורשת ועניינית, ללא תנאים מוקדמים, כדי להקיף את כל הנקודות שהועלו במסמכיהם, במגמה לחתום על הסכם שלום".

לנכח תרומתו ההיסטורית של סאדאת, שאינה מוטלת בספק, לענין השלום עם ישראל יש נטייה טבעית להניח כי היה נחוש בדעתו לעשות שלום כבר בי-1971. אפילו אין כופרים בהנחה זו יש צורך להזכיר, כי כל הנוגעים בדבר, ישראל, ארצות-הברית ויארינג חסרו עדיין הוכחות שאכן זו כוונת נשיא מצרים. סאדאת כיהן כנשיא רק חודשים ספורים, לא היה מוכר די הצורך והיתה נטייה לזלזל בו. כותב הנרי קיסינג'ר:

"זמן ניכר הוא לא הוערך כדמות עיקרית עלידי מומחינו... שיפוטו של העולם החיצון כלפיו היה מוטעה... סבור הייתי שהוא דמות לתקופת מעבר... מעטים האנשים מבחוץ אשר השכילו לראות, אפילו אחרי מאורע זה [הטיהורים של מאי 1971], באיזה אומץ, חזון והחלטיות הוא נייע את מדינתו ואת אזורו לעבר מהפכה ביחסים הבינלאומיים, ובכך יתגלה כאחד המנהיגים הגדולים של תקופתנו... לאחר מכן ראיתי בסאדאת את אחד המנהיגים הגדולים המעטים שהכרתי... אבל בי-1972 עדיין לא היה הדבר ידוע".²¹

אם נתפשה הודעת מצרים בדבר גבנותה להיכנס להסכם שלום ע"י ישראל בשעת השמעתה כפחות יוצאת דופן מכפי שניתן היה לצפות, היו לכך טעמים אחרים:

א. יוזמת מזכיר המדינה רוג'רס מיוני 1970, שעוד הנשיא נאצר החליט להיענות לה, כבר הרחיקה לכת מעבר לנאמר בהחלטת מועצת הבטחון 242 וייצגה שלב חדש בעמדה המצרית בענין הסדר שלום עם ישראל. בניגוד להחלטת מועצת הבטחון, אשר בה לא היה מדובר בשום מקום על שלום בין הצדדים, אלא על "שלום צודק ובר-קיימא במזרח התיכון", ועל "הסדר שלום מוסכם" (מבלי לפרש בין מי למי), היתה היוזמה האמריקנית ברורה: מטרת חידוש המגעים באמצעות יארינג בין ישראל

ממשלת ישראל איגרת, בה אמר:
"אני יודע, שהמטרות המצריות העיקריות הן נסיגת ישראל
מכל השטחים ופתרון בעיית הפליטים, המבוסס על החלטות
הא"ם. אני רוצה להבטיח לך, שאנחנו לא נלחץ על ישראל
לקבל את העמדות של מצרים".²²

הזכרת נשכחות זו באה להעמיד את רוג'רס על כך שסירובה של
ישראל לקבל את העמדה המצרית היתה מענגת בהכבדת הנשיא.
אם חרף זאת נקט מזכיר המדינה האמריקני בעמדה נוקשה כלפי
ישראל, אין זה אלא על שום שייחס חשיבות רבה להזדהותו של
שליח הא"ם עם התביעות המצריות. הוא קיווה כי מעשה זה
יחליש את תמיכת דעת-הקהל העולמית והישראלית בעמדות
ה"שנאפתניות" של ממשלת ישראל לתיקוני גבול. מאחר שהמהלך
של יארינג הוכתר בהצלחה ומצרים הביעה נכונות לעשות הסכם
שלום עם ישראל, ראה מזכיר המדינה לנכון לתמוך במהלך. הגם
שידע את גבולות ההישג, נוח היה לו לטעון כי תשובת ישראל
ליארינג מאכזבת.²³

רוג'רס ידע שיארינג התעלם מעצתו לנרש את שיטת המו"מ
באמצעות איגרות ולעבור "להחלפת דעות בעל-פה", אבל מטעמים
של תמיכה עקרונית בשליחות נציג הא"ם הוא החמיר עם ישראל.
מאותם טעמים נהג רוג'רס, כאילו אינו מודע להתעלמותו המחז-
לטת של יארינג מיוזמת סאדאת בענין פתיחת התעלה, שהועלתה
פומבית ימים ספורים בלבד לפני ששליח האו"ם שב לצעוד

גם רבין מוח ביקורת על התשובה הישראלית, אך נימקו אינם
משכנעים. הוא כותב שהיה מעדיף שהתשובה "תביע נכונות להסכם
שלום עם מצרים, תוך פירוש עמדותיה המוצהרות של ישראל בנושאי
הגבולות והפליטים..." הלא בדיוק כך נהגה הממשלה בתשובתה. הערה
ביקורתית אחרת נוגעת לצורת המספר, שהוא לדעתו ארוך, ומצטט
החלטות ממשלה למכביר. גם הערה זו – אין לה הצדקה משום שהתשובה
הישראלית אינה מביאה שום ציטוט. קשה להניח שאי-הנחת של רבין
מקורה ב"נעוציות" של התשובה, שהרי רבין שמע מקסינג'ר כי
סיסקו "סומך על רבין שיביא את ממשלתו לנסיגה", ולפיכך יעץ לראש
הממשלה לעמוד בתוקף על דעתה, אפילו לנוכח איום בהפסקת הסיוע
הצבאי (רבין, שם, עמ' 335-336).

למצרים, היא "השגת הסכם בדבר כינון שלום צודק ובר-
קיימא ביניהן".
לא עוד הסכם לכינון שלום בין גורמים אלמונים שהם מלהזכיר-
רם, אלא בין צדדים שנוקבים בשמותיהם. במו"מ שכולו הוגבל
לחילופי דברים בכתב נודעה חשיבות לשינוי נוסח זה. ישראל
ייחסה איפוא מלכתחילה חשיבות לחידוש זה עד שבאה הזוהר
הטילים והודלפו מסמכי יארינג ע"י מצרים ועוררו ספקות
בישראל לגבי טוהר כוונותיה של מצרים.
ב. בעיני ישראל חל פיתוח ניכר בערך ההודעה המצרית משהת-
ברר כי סאדאת השמיט מן הגירסה המצרית של ראינו
ל"ניוהויק" כל אזכור בדבר נכונות לחתום הסכם שלום.
ג. מצרים לא מצאה לנחוץ להודיע מראש לאמריקנים, או ליא-
רינג, על ההודעה שהיא עומדת למסור, כאילו אין בה שום דבר
מיוחד.

ד. גם לאחר שהגישה את התזכיר (15 בפברואר) לא עשתה
מצרים כל מאמץ, במשך עשרת הימים שנותרו עד שיישראל
גיבשה את תשובתה, להפנות תשומת-לב להודעתה כאילו גם
היא אינה מייחסת לה חשיבות מיוחדת. במשך שנים חזרה
וטענה ישראל שהיא מייחסת חשיבות רבה לצורה הפורמלית-
משפטית של הסדר שלום. הסכם שלום הכולל התחייבויות
הדדיות הפך למשאת נפשה. אך בפברואר 1971 התברר שמצ-
רים תובעת תמורת הסכם זה מחיר מירבי. עם זאת, השלתה
ישראל את עצמה שהיא תצליח להוריד את המחיר, לא היה לה
יסוד להשוש שאם לא תענה מיד "אמן" על תזכירו של יארינג,
ייוצר משבר שהאחריות להיווצרותו תחול עליה. היא תשבה
שכשם שמצרים לא נענתה אוטומטית ובשלימות ליארינג, כך
מותר יהיה גם לישראל להביע את הסתייגותיה.

רבין מספר על שיחה עם מזכיר המדינה של ארצות-הברית
ויליאם רוג'רס, לאחר מסירת התשובה הישראלית. היא מתאר
שיחה זו כ"שיחה הקשה ביותר" שהוא קיים עם רוג'רס מימיו.
במהלכה הזכיר רבין כי ביולי 1970, בעת שארצות-הברית שידלה
את ישראל לקבל את יוזמתה המדינית, שלח הנשיא ניקסון לראש

במסלול שכבר הובילו פעם למבוי סתום. שיקול לא פחות חשוב שהניע את מזכיר המדינה האמריקני, היתה הערכתו כי סאדאת מוכן לפתוח דף חדש ביחסי ארצות-הברית-מצרים תמורת הפעלת לחץ על ישראל לפנות את השטחים. רצה המזכיר לאותת לסאדאת כי תקוה זו איננה חסרת יסוד, כאשר החליט "לדבר קשות" עם שגריר ישראל בוואשינגטון.

בזכרונותיו מאשים קיסינג'ר את מחלקת המדינה על שלא תיאמה את פעולתה עם הבית הלבן. לדבריו, אף המליצה לפני יארינג להשתית את מהלכיו על תכנית רוג'רס מ-1969 לנסיגה מוחלטת של ישראל. בהעדר עדות מוסמכת מנוגדת, קשה להפריך את טענת קיסינג'ר, אבל היא מעוררת קושיה. קיסינג'ר מציין שבעודדה את יארינג במהלכו, היתה כוונת מחלקת המדינה להביא את מצרים להארכת הפסקת-האש אחרי מארס 1971; דברים אלה מתקבלים על הדעת. על כן נראה סביר כי למחלקת המדינה היה חשוב שמאמצי יארינג יתארכו ככל האפשר. תזכיר אולטימטיבי, כפי שהגישו, סתר מגמה זו ומוכרח היה להביא למשבר במגעים ולסכנה שסאדאת יידחף לחידוש האש, התפתחויות שמחלקת המדינה חששה מפניהן.

בין אם היה זה בגלל העדר התיאום בתוך הממשל בוואשינגטון, או בגלל התחייבותו של ניקסון לגולדה מאיר שלא לחזק בה לקבל את עמדות מצרים, עובדה היא שארצות-הברית נמנעה מלפרסם הודעה פומבית בזכות העמדה המצרית ובגנות ישראל. יתר-על-כן, לפי עדותו של סיסקו באוני רבין, "נאבקנו בשיחות הארבע נגד המגמה הסוביטית, לפרסם קריאה משותפת להארכת הפסקת-האש, שכללה נוסח שלילי מבחינתכם [דהיינו מבחינת ישראל] ומנענו את פרסום הקריאה". קיסינג'ר מסביר כי כפיית קבלת עמדת מצרים על ישראל היתה בבחינת משגה אסטרטגי. "כל עוד היתה מצרים בסיס סוביטי בפועל, לא היה לנו תמריץ לבגוד בבעל-ברית למען כך-חסות של ברית-המועצות".²⁵

בעוד שהיה אפשר לשער מדוע הגיש יארינג את תזכירו במועד שהגישו, אין אנו יודעים להסביר את המניעים להחלטתו – לאחר קבלת התשובות ממצרים וישראל – לנהוג כאילו הגיע לסוף

90

מכון לחקר תנועת העבודה

- ספריה -

הדרך. מדו"ח המזכיר הכללי של האו"ם אנו לומדים שהוא העביר את האיגרת הישראלית לנציג המצרי באו"ם, וזה בתגובה להגשת המסמך לא מצא אלא להשיב בהערה שאופיה היה פורמליסטי ברוח מהלכיו של יארינג. הוא אמר כי ישראל פעלה שלא כשורה (improper) כאשר, תחת להשיב ליארינג על תזכירו, השיבה על האיגרת המצרית, על אף שזו היתה ממוענת לשגריר יארינג ולא לישראל. כעבור שבועיים פנה הנציג הישראלי ליארינג והזכיר לו כי ישראל עודנה מצפה לתשובות מצרים, על ההצעה שהוצעה באיגרתה, לפתח ב"מד"מ" מפורט וקונקרטי. יארינג העביר דברים אלה לנציג מצרים אולם זה חזר ואמר, בו במקום ומכלי להיוועץ בממשלתו, ש"ממשלת מצרים עודנה מחכה לתשובה ישראלית לתזכיר יארינג".²⁶

יש לציין שיארינג שגה, שכן היה עליו לומר בצורה ברורה לנציג המצרי כי אלה אינם אלא דקדוקי-עניינית. היה עליו לומר לו כי בניגוד לטענתו היתה האיגרת ממוענת אליו (אל יארינג) כדיו, שהרי נאמר בה במפורש שישראל "מוסרת לו, ובאמצעותו לרפובליקה הערבית המאוחדת" את דברי האיגרת, ושגם האיגרת המצרית – הגם שלא היה בה משפט פתיחה כזה – נכתבה על מנת ששליח האו"ם יעבירה לישראל. היה עליו לומר בתוקף, שלא רק שאין פסול בכך שישראל מציינת במפורש שהאיגרת ממוענת אליו לשם העברתה למצרים, אלא ישראל זכאית לתשובה עניינית. לשון אחר, היה עליו לומר שאין נכון לקבל את התשובה הפורמליסטית של השגריר המצרי באו"ם. מה עוד שהמנדט שמצרים העניקה לו ביולי 1970 התיר לו לנהוג כך.

למרבה הצער יארינג לא אמר את כל הדברים האלה... בכך הגיעה שליוותו של יארינג לסיומה, אף כי ביקר עוד פעם אחת באזור ביקור חטוף, כעבור שנה.

ולסיכום:

יוזמת רוג'רס הוכתה שתי מכות קשות. האחת – הזזת מערך הטילים באוגוסט 1970 על-ידי המצרים, והשנייה – מהלכו הבלתי מוכן של יארינג בפברואר 1971. אפילו היו סכויי הצלחה של יארינג, בהתחזש שליוותו, רחוקים מאדיאליים, עשה הוא שורה

91

השוואה בין המיזכר המצרי מ-15 בפברואר 1971 לבין תשובות מצרים לשאלות יארינג מ-27 במארס 1969

27 במארס 1969

1. קע"ם [מצרים] מסכימה להתחייב לשים קץ לכל התביעות או מצבי המלחמה.
2. הסכמה להתחייב לכבד ולהכיר בריבונות, השלמות הטריטוריאלית ובעצמאות המדינית של כל מדינה באזור.
3. הכרה בזכותה של כל מדינה באזור לחיות בשלום בגבולות בסוחים ומוכרים כשהיא חופשית מאיומים ומפעולות אלימות.
4. [יארינג לא ביקש התחייבות זו ולפיכך היא לא ניתנה. אך אין ספק שלא היה נתקל בסירוב אילו ביקש, שכן התחייבות דומה מצויה בהסכם שביתת-הנשק מ-24 בפברואר 1949].
5. [אינה כלולה, שכן יארינג לא ביקש].
6. הודעה על נכונות לבצע את כל החלטות מעצת הבטחון לרבות חופש השיט בנתבי המים הבינלאומיים באזור.
7. [אינו נזכר במישרין אך מכוסה ע"י סעיף 6 בתשובה].
8. [יארינג לא עורר את השאלה ועל כן לא נמסרה לו הודעה מצרית חדשה. ברם, מצויות הודעות מצריות פומביות, לפיהן הסכים נאצר להצבת כוחות א"י. למשל בראיון ל"לה מונד" מ-18 בפברואר 1970: "מצרים מסכימה להצעה הסובייטית להצבת

93

- א. הוא לא השכיל לנצל את הזמנת ממשלת ישראל לשיחות בירושלים כדי לבקר גם בקהיר לשיחה עם סאדאת.
- ב. הוא לא הגיב נכון כאשר ביוזמת מצרים הודלפו האיגרות שהגישו לו הצדדים.
- ג. הוא לא קיים בירורים בעליפה עם נציגים בכירים של מצרים וישראל במשך חודש ינואר, כחתירה למיצוי המשותף לשני הצדדים, והסתפק במגעים באמצעות איגרות.
- ד. הוא התעלם מיוזמת סאדאת מ-4 בפברואר 1971 בענין פתיחת התעלה.
- ה. בתזכירו מ-8 בפברואר 1971 הוא השמיט את הקרקע מתחת לכל העמדות הישראליות ובכך חדל להיות מתווך אובייקטיבי והפך לגורם המזדהה עם אחד הצדדים.
- ו. אף שמצרים לא ענתה אמן אחר תביעות יארינג, תשובתה נתפשה על ידיו כהיענות חיובית לפנייתו ואילו תשובת ישראל – לא.
- ז. במקום להשקיע מאמץ רציני כמיצוי המשותף והחיובי, בתשרי בת שני הצדדים, כדי להמשיך בשליחות, הוא אמר נואש וחדל מבאמצעי.

92

1. תוספת מ-15 בספטמבר 1972 (A/8815 S/10792) ולגבי השנים 1967-1970 ר' ד"ח S/8309 מ-22 בדצמבר 1967 ותוספות 1-4 לד"ח זה בתאריכים שונים: ד"ח S/10070 מ-4 בינואר 1971, תוספות 1 ו-2 מפברואר ומאוס.
2. S/10070 of Jarring, 1971 9.21
3. S/10070 of Jarring, 1971 p. 13
4. כספיו של ההסכם נאמרי:
5. שני הצדדים יימנעו משינוי הסטאטוס קוו הצבאי בתחום של 50 ק"מ ממזרח וממערב לקו הפסקת-האש. שום צד לא יכניס (introduce) ולא יקים שום מתקנים צבאיים בתחומי האזור הזה..."
6. הדברים נאמרו למחבר בעת שליווה את השגריר יארינג לנמל התעופה לוד.
7. ג'דעון רפאל, שם, עמ' 253.
8. S/10403 of 3 November 1971, p. 10
9. Speeches by President Anwar el Sadat, September 1970-March 1971, UAR Ministry of Information, State Information Service (Sadat Statement Before National Assembly, February 1971)
10. ד"ח המזכ"ל מ-20.4.73.
11. "מעריב" מ-11 בפברואר 1971. ככתבה נאמרי: "רצועת עזה תישאר בידיה" [של ישראל].
12. נאום סאדאט באספה הלאומית של מצרים ב-4 בפברואר 1971.
13. לאמיתו של דבר הדמיון היה שטחי, משום שדין לא הציע נסיגת צה"ל מגדות התעלה אלא רק דילול הכוחות. אך לא כך התרשמו או.
14. במהלך שנת 1968 אמר יארינג לישראל בכמה הזדמנויות, כי מובן לו כי יש צורך לקבוע גבולות שיהיו שונים מקווים הישנים. כאחת השיחות היא אמר כי אילו התכוננה החלטה לנסיגה לקווים אלה היא לא היתה דורשת קביעת גבולות "בטוחים ומוכרים". למחבר זכורה עמדתו זו של יארינג מהתקופה שכיהן כסגן מנכ"ל משרד החוץ הישראלי.
15. ד"ח 2. S/10010/ADD במאוס 1971.
16. ד"ח המזכ"ל, 5 מאוס 1971 (A/8541 S/10403).
17. אבא אבן, כרך ב', עמ' 468, ספריית מעריב 1978.
18. S/10070 of January 1971, p. 12

היו כמה הבדלים אחרים בין התשובות של 1969 לאלה של 1971 אך ערכן היה שולי: (א) מצרים התחייבה הפעם למנוע מעשי תוקפנות משטחה כלפי ישראל. התחייבות זו כבר היתה כלולה בהסכם שביתת הנשק ישראל-מצרים מ-1949 ולא היה חידוש בנתינתה מחדש. אילו ביקש זאת יארינג בפנייתו ב-1969 אין ספק שהיה נענה בחיוב: (ב) מצרים התחייבה שלא להתערב בעניינים הפנימיים של ישראל. גם

כוחות או"ם בשרם אל שייח'... לתקופה של 3 שנים".

9. ...מצרים [קע"ם] לא התנגד לכינון אזורי כאלה, אם ישתרעו משני צדי הגבול. אם יכוננו אזורי מפורזים - מסכימה קע"ם שאזורי אלה יתוחזקו ע"י האו"ם ויימצאו בפיקוחו.
10. היתה זו עמדתנו תמיד כי פתרון צדק של בעיית הפליטים כלול בסעיף 11 של החלטות העצרת הכללית 194 מדצמבר 1948.

1. המסמך שייחתם ע"י קע"מ ואשר יחייבה לבצע את כל ההתחייבויות יופנה למועצת הבטחון. גם על ישראל אל לחתום ולהפנות את המסמך למועצת הבטחון, שתחייב אותה לבצע את ההתחייבות הנובעת מהחלטת מועצת הבטחון מ-22 בנובמבר 1967. אישור המסמכים האלה ע"י מועצת הבטחון יהווה את המסמך הרב-צדדי הסופי.

[התביעה לנסיגה ישראלית חוזרת ונשנית. הנוסח המדויק הוא: "נסיגת כוחות ישראל מכל השטחים הערב-יים שנכבשו בעקבות התוקפנות הישראלית"].

9. לשם הבטחת פתרון השלום ואי-פגיעות טריטוריאליה של כל מדינה באזור, תסכים קע"ם [מצרים] כלה-ל: א. כינון אזורי מפורזים משני צדי הגבול במרחקים שווים.

ב. הקמת כוח או"ם לשמירת השלום שבו ישתתפו 4 החברות הקבועות של מועצת הבטחון.

מסמך השלום

1. כאשר ישראל תתן התחייבויות אלה תהיה קע"ם מוכנה לעשות הסכם שלום עם ישראל, שיכלול את כל ההתחייבויות הנ"ל כפי שנקבע בהחלטת מועצת הבטחון 242.

נקודות נוספות שציינו ע"י הבע"מ:

1. על ישראל להתחייב לנסיגת כוחותיה המזויינים מסיני ורצועת עזה.
2. קע"ם סבורה ששלום צודק ובר-קיימא לא ניתן למימוש ללא ביצוע מלא וקפדני של החלטת מועצת הבטחון 242 ונסיגת כוחות ישראל מכל השטחים הכבושים מאז 5 ביוני 1967.

הערות

1. על שליווח יארינג ר' במיוחד הד"ח של המזכיר הכללי של האו"ם מ-30 בנובמבר 1971 (A/8541 S/10403). העוסק בתקופה הנדונה. כמו כן, ר'

- החייבות זו לא ביקש יארינג, משום מה, ב-1969: (ג) מצרים הביעה נכונות להצבת כוחות או"ם באזור שארם אישיח. גם זו שאלה שיארינג לא הציגה ב-1969 ואילו עשה זאת היה נענה בחיוב. בראיונות עיתוניים טען נאצר כי ב-1967 הוא לא ביקש את כוחות האו"ם לפנות את שארם אישיח (ראיון נאצר ב"ו.אס. ניו אנד וורלד רפורט" מ-12 מאי 1970).
19. Anwar el-Sadat, *In Search of Identity*, Fontana/Collins, 1978, p. 263.
20. Raphael Israeli, *The Public Diary of President Sadat* (Part One), Leiden, E.J. Brill, 1978 (footnote 9 on page 32).
21. Henry Kissinger, *White House Years*, Little, Brown, Boston, pp. 1276, 1277, 1294.
22. יצחק רבין, פנקס שירות, ספרית "מעריב", 1979, כרך ב', עמ' 333.
23. קיסינג'ר, א', עמ' 1277.
24. רבין, שם, עמ' 338.
25. קיסינג'ר, שם, עמ' 1279.
26. דו"ח מזכ"ל האו"ם מ-30 נובמבר 1971 (A/8541 S/10403).